

تأثیر ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش شناسی بر رفتار اطلاع‌یابی آنها

فائزه فرهودی

۱. دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، ایران
Faezehfarhoodi2000@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۱۱/۱۲ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۰۳/۲۲

چکیده

هدف: هدف اصلی این پژوهش شناسایی تأثیر ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان بر دو عامل رفتار اطلاع‌یابی آنان (میزان ساعات اطلاع‌یابی در هفته و استفاده از مجاری دستیابی به اطلاعات) بود.

روش پژوهش: این پژوهش از نوع کاربردی و روش این پژوهش پیمایشی - تحلیلی بود و به شیوه همبستگی انجام شد. با استفاده از پرسش‌نامه ۵ عاملی شخصیت، ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان و جهت بررسی رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان از پرسش‌نامه دیگری استفاده شد. پایایی گویه‌های این دو پرسش‌نامه با آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۷۵ و ۰/۸۰ به دست آمد. جامعه این پژوهش شامل ۶۰ دانشجوی سال آخر یا فارغ‌التحصیل کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران بود. جهت تحلیل داده‌ها از شاخص‌های آماری میانگین و انحراف معیار از آزمون تحلیل واریانس و تحلیل رگرسیون هم‌زمان استفاده شد.

یافته‌ها: بین عصبیت و ساعات اطلاع‌یابی در هفته رابطه معنادار و منفی وجود دارد ($r = -0/003$) و برون‌گرایی و ساعات اطلاع‌یابی رابطه معنادار و مثبت با هم دارند ($r = 0/541$). بین انعطاف‌پذیری و ساعات اطلاع‌یابی ($r = 0/258$) و بین توافق‌پذیری و ساعات اطلاع‌یابی ($r = 0/275$) رابطه وجود دارد اما معنادار نیست. یافته‌ها مبین آن است که بین استفاده از مجاری دستیابی به اطلاعات و عصبیت رابطه معنادار و منفی وجود دارد ($r = -0/001$) و بین استفاده از مجاری دستیابی به اطلاعات و برون‌گرایی رابطه معنادار و مثبت وجود دارد ($r = 0/483$).

نتیجه‌گیری: نتایج این پژوهش حاکی از آن است که دانشجویان برون‌گرا، بیش از دیگران وقت خود را در هفته به جست‌وجوی اطلاعات و استفاده از کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی بیش از هر مجرای اطلاع‌یابی دیگری استفاده می‌کنند و دانشجویان عصبی، کمتر در پی جست‌وجوی اطلاعات هستند.

واژه‌های کلیدی: ویژگی‌های شخصیتی، انطباق‌پذیری، برون‌گرایی، تعصب، خلق و خو، خودآگاهی، سازش‌پذیری، رفتار سنجی،

بازیابی اطلاعات.

مقدمه

در عصر کنونی شناخت ویژگی‌های شخصیتی افراد در بسیاری از موقعیت‌های زندگی ضرورت می‌یابد. جهت بهبود عملکرد در موقعیت‌های مختلف زندگی توجه به این عوامل ضرورت می‌یابد (اوسیف^۱، ۲۰۰۵). یکی از موقعیت‌ها، چگونگی دستیابی افراد به اطلاعات مورد نیاز و در واقع شیوه رفع نیاز اطلاعاتی آنان است. افزایش روزافزون اطلاعات و پی بردن به ارزش و اهمیت اطلاعات در زندگی شخصی و حرفه‌ای، معضل چگونگی دسترسی به اطلاعات را به دنبال دارد، و دسترسی به اطلاعات مورد نیاز از میان انبوه اطلاعات موجود، مهارت‌های خاصی را می‌طلبد. شخصیت مجموعه‌ای از الگوهای پایدار فرد در ادراک، شناخت و روابط بین فردی است. از منظر روان‌شناسی واژه شخصیت، تمامیت فرد، عادت‌ها و کنش‌های روانی او را نشان می‌دهد (شعاع کاظمی، ۱۳۸۸، ۱۰۲) و مجموعه‌ای از صفات آدمی است که الگوهای نسبتاً پایدار پاسخ وی به موقعیت‌ها را تبیین می‌کند (مورفی و شافر^۲، ۲۰۰۱). بر اساس نظریه صفات شخصیت، جنبه‌های مهم رفتار و تجارب آدمی را می‌توان با تعداد محدودی از صفات توصیف کرد. هر یک از این صفات در جامعه توزیع بهنجار دارد. مثلاً از نظر صفت برون‌گرایی بیشتر مردم در حد متوسط و عده کمتری در دو حد انتهایی این صفت قرار دارند. این نظریه بر اساس الگوی پنج عاملی شخصیت تبیین می‌شود (مک کرا و کاستا^۳، ۱۹۹۲). بر اساس این الگو شخصیت انسان را می‌توان به وسیله پنج عامل بزرگ تبیین کرد (کوپر^۴، ۲۰۰۰). هر یک از این پنج عامل از شش عامل فرعی تشکیل شده است. این عوامل و زیر مجموعه آنها عبارتند از: (۱) عصبيت

(روان نژند گرایی)^۵ (N): با ثبات هیجانی و سازگاری رابطه دارد. صفات زیر مجموعه آن: اضطراب، پرخاشگری، افسردگی، کمرویی، تکانشگری و آسیب‌پذیری است؛ (۲) برون‌گرایی^۶ (E): که با گرایش به مردم آمیزی، شادمانی و خطرجویی ارتباط دارد. صفات زیر مجموعه آن گرمی و صمیمیت، مردم آمیزی، جرأت، فعال بودن و هیجان‌های مثبت است؛ (۳) انعطاف‌پذیری^۷ (O): که با ویژگی‌هایی مانند باز بودن نسبت به تجارب، غنای تخیل، کنجکاوی، آزاد اندیشی و عدم سنت‌گرایی ارتباط دارد. صفات زیر مجموعه آن تخیل، زیبایی شناسی، احساسات، هیجانی بودن اعمال و علایق گسترده اندیشه‌ها و ارزش‌هاست؛ (۴) توافق‌پذیری یا دلبند بودن^۸ (A): با گرایش‌های میان فردی و محبوبیت در گروه ارتباط دارد. صفات زیر مجموعه آن اعتماد، رک‌گویی، نوع دوستی، فروتنی، همراهی^۹ و نرم‌خویی^{۱۰} است؛ (۵) با وجدان بودن (C)^{۱۱}: این عامل با کنترل تکانه‌ها و خویشتن‌داری، با اراده و مصمم بودن، برنامه‌ریزی در کارها و گرایش به موفقیت ارتباط دارد. خرده مقیاس‌های این عامل شایستگی و کفایت، نظم، وظیفه‌شناسی، تلاش برای موفقیت و خویشتن‌داری است (مک کرا و کاستا، ۱۹۹۲). هر فرد ویژگی شخصیتی منحصر به فردی را داراست که او را از دیگران متمایز می‌کند. این پژوهش تأثیر ویژگی شخصیتی دانشجویان کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی را بر رفتار اطلاع‌یابی آنان مورد بررسی قرار داد. ویلسون رفتار اطلاع‌یابی انسان را فرایندی می‌داند که در تعامل دائمی با افراد، شبکه‌های اجتماعی، موقعیت‌ها و بافت‌های گوناگون شکل گرفته و معتقد است که

-
- 5 Neuroticism
  - 6 Extraversion
  - 7 Openness to experience
  - 8 agreeableness
  - 9 compliance
  - 10 tender-mindedness
  - 11 Conscientiousness

-
- 1 osif
  - 2 Murphy & shofer
  - 3 Mc cara & Casta
  - 4 Cooper

استفاده از منابع اطلاعاتی و پایگاه‌های معتبر علمی کتابخانه‌ها بسیار پایین است (دیانی، ۱۳۷۷). مطابق دیدگاه ویلسون^۳، رفتار اطلاع‌یابی شامل سطح جزئی‌تر رفتار جست‌وجوگر در تعامل با همه نظام‌های اطلاعاتی است، که همه تعاملات با نظام، خواه در سطح تعامل انسان با رایانه (مثل استفاده از موشواره و انتخاب پیوندها) یا در سطح انتزاعی (مثل اتخاذ یک راهبرد جست‌وجوی بولی و یا تعیین معیاری برای انتخاب منابع) را شامل می‌شود و اقدام‌های ذهنی نظیر قضاوت درباره ربط اطلاعات بازیابی شده را نیز در بر خواهد گرفت (ویلسون، ۲۰۰۴). پیسلی^۴ (۱۹۶۸) عوامل مؤثر در نیازهای اطلاعاتی دانشمندان و استفاده از اطلاعات را دامنه اطلاعات موجود، اهمیت استفاده از اطلاعات برای استفاده‌کننده، زمینه موضوعی، انگیزه، حرفه و ویژگی‌های فردی استفاده‌کنندگان، نظام‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی که استفاده‌کننده را دربر گرفته‌اند و کاربرد و استفاده‌ای که اطلاعات برای استفاده‌کننده خواهد داشت می‌داند. السالم^۵ (۱۹۸۹) در پایان‌نامه دکترای خود، ارتباط انواع نظام‌های آموزش و پرورش با انواع رفتارهای اطلاع‌یابی را مطالعه کرد. یافته‌های پژوهش او نشان داد که نقش آموزش و پرورش در رفتار اطلاع‌یابی بسیار مهم است. پالمر^۶ (۱۹۹۱) نیز در بررسی رفتار اطلاع‌یابی بیوشیمیدان‌ها، به این نتیجه رسید که شخصیت، ساختار سازمانی و زمینه موضوعی افراد در رفتار اطلاع‌یابی آنان مؤثر است. یافته‌های تحقیق طلاچی (۱۳۷۵) نشان داد استفاده از منابع اطلاعاتی در درجه اول به میزان شناخت و در دسترس بودن منابع بستگی داشته است، و عواملی مانند آشنایی با زبان خارجی، نوع فعالیت آموزشی و پژوهشی، میزان تحصیلات، سابقه و تجربه و انگیزه را در میزان استفاده از منابع اطلاعاتی

این بافت و موقعیت اجتماعی است که به وجود آورنده نیاز اطلاعاتی است و فرد را به استفاده از منابع دسترس‌پذیر مشخصی محدود می‌کند (ویلسون^۱، ۲۰۰۴). همچنین، رفتار اطلاع‌یابی را عبارت از فرایندهای درونی و عوامل بیرونی می‌داند که بر جست‌وجوی اطلاعات تأثیر می‌گذارد و روش‌های فردی پاسخ‌گویی به نیازهای اطلاعاتی را تغییر می‌دهد (نوروزی چاکلی، ۱۳۸۵، ۱۵۱). کریکلاس^۲ اقدام فردی را که برای شناسایی پیامی در پیوند با نیازی ادراک شده صورت می‌پذیرد، رفتار اطلاع‌یابی می‌داند (کریکلاس^۲، ۱۹۸۳). در رفتار اطلاع‌یابی چگونگی جست‌وجو، جمع‌آوری و بازیابی اطلاعات در محیط‌های اطلاعاتی گوناگون و رفتارهای کاربران در تعامل با نظام‌های بازیابی اطلاعات مورد بررسی قرار می‌گیرد (نوبدی، ۱۳۸۶). در پژوهش حاضر، دو عامل از رفتار اطلاع‌یابی کاربران، میزان ساعات اطلاع‌یابی و مجاری دستیابی به اطلاعات، مورد توجه قرار گرفت. مجراهای دستیابی به منابع اطلاعاتی از جمله کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی، همکاران و متخصصان، اینترنت، شرکت در همایش‌های داخل و خارج از کشور و انجمن‌های علمی، تخصصی در نظر گرفته شد.

نتایج پژوهش‌های اشکنی‌پور (۱۳۸۱) و یمین فیروز (۱۳۸۲) نشان داد که بسیاری از پژوهش‌گران، فاقد مهارت لازم در شناسایی نیازهای اطلاعاتی حوزه پژوهش خود، و ارائه آن در قالب عبارت جست‌وجو به پایگاه‌ها و نیز شناسایی معتبرترین و بهینه‌ترین منابع اطلاعاتی هستند. علی‌رغم آنکه وجود انواع منابع اطلاعاتی کتابخانه‌ای و اینترنتی، یکی از ضروریات نظام آموزش عالی و مهم‌ترین ابزار کار جهت رشد سبک پژوهشگر محوری دانشجویان است، نتایج بسیاری از پژوهش‌ها نشان می‌دهد در برخی رشته‌های دانشگاهی، میزان

3 Wilson
4 Paisley
5 alsalem
6 Palmer

1 Wilson
2 Krikelas

مؤثر می‌داند. دیلمقانی (۱۳۷۵) به این نتایج دست یافت که میان تجربه، مدرک تحصیلی و نوع فعالیت اعضای هیأت علمی و رفتار اطلاع‌یابی آنها، رابطه معنادار وجود دارد. در تحقیق صفری راد (۱۳۷۹)، بر تأثیر عواملی هم‌چون مقطع تحصیلی و جنسیت اشاره شده که توانایی و میزان جست‌وجوی اطلاعات مردان را نسبت به زنان در سطح بالاتری معرفی کرده بود. هم‌چنین، نتایج او در ارتباط با نقش اثرگذار مقطع تحصیلی در رفتار جست‌وجوی اطلاعات، با نتایج سامرز^۱ (۲۰۰۰) مطابقت داشت. در همین زمینه یافته‌های پژوهش نوشین فرد (۱۳۸۴) نشان داد که درصد عوامل فردی مرتبط با متغیرهای رفتار اطلاع‌یابی بیش از درصد عوامل محیطی مرتبط با آن است. دونالدکیس^۲ (۲۰۰۲) با بررسی رفتارهای اطلاع‌یابی متخصصان رشته‌های مختلف از جمله پزشکان، پرستاران، مدیران، مهندسان و بسیاری از گروه‌های دیگر، به این نتیجه رسید که در رفتار اطلاع‌یابی این گروه‌ها تفاوت‌هایی دیده می‌شود که ناشی از عوامل شغلی و محیط کاری آنان است. هینستروم^۳ (۲۰۰۵) نیز طی پژوهشی دریافت که بین رفتار اطلاع‌یابی و ابعاد پنج‌گانه شخصیت روان‌رنجوری، برون‌گرایی، صراحت لهجه، رقابت‌جویی (موافقت) و وظیفه‌شناسی (خودآگاهی) رابطه وجود دارد و شخصیت هر فرد از ترکیب سطوح مختلف این پنج بُعد به وجود می‌آید. تفاوت‌های شخصیتی بر جست‌وجو در پایگاه‌های اطلاعاتی تأثیر می‌گذارد و عامل مهمی در بازیابی اطلاعات به شمار می‌آید. کم‌رویی و نداشتن اعتماد به نفس می‌تواند بر نتیجه جست‌وجو اثر منفی داشته باشد (گنجی، ۱۳۸۷). در این پژوهش، میزان تأثیر گذاری ابعاد مختلف شخصیت بر رفتار اطلاع‌یابی مشخص نشده است، اما در پژوهش حاضر دقیقاً این موضوع بررسی شده است.

- 1 Summers
- 2 Case
- 3 Heinström

فرهودی (۱۳۸۸) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که دو حالت روانی افسردگی و اضطراب (که زیر مجموعه ویژگی‌های عصبیت هستند) بر قضاوت ربط تأثیر معنادار و معکوس دارند (۳۲/۰/۰۳۲). هم‌چنین فرهودی (۱۳۹۲) در پژوهشی دیگر رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی کاربران را با قضاوت ربط آنان مورد بررسی قرار داد و به این نتیجه رسید که برون‌گرایی با قضاوت ربط رابطه معنادار و مثبت دارد (۴۴۱/۰/۰۳۲) و بین قضاوت ربط با ویژگی‌های با وجدان بودن (۷۸/۰/۰۳۲) و عصبیت (۲/۰/۰۳۲)، رابطه معناداری وجود ندارد.

مرور پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد عوامل گوناگونی بر رفتار اطلاع‌یابی و بازیابی اطلاعات توسط جست‌وجوگران تأثیرگذار است (از جمله سن، جنسیت، مدرک تحصیلی، تجربه، زمینه موضوعی مورد جست‌وجو، ساختار سازمانی و ...). اما علی‌رغم این که انتخاب روش اطلاع‌یابی توسط کاربران انجام می‌شود. تاکنون پژوهشی که اختصاصاً به بررسی تأثیر ویژگی‌های شخصیتی افراد بر رفتار اطلاع‌یابی (دو عامل ساعات اطلاع‌یابی و مجراهای دستیابی به اطلاعات) پردازد انجام نشده است، لذا ضروری به نظر می‌رسد که در پژوهشی، مقوله مذکور مورد بررسی قرار گیرد.

بنابراین فرضیه‌های این پژوهش عبارتند از:

بین ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان و میزان ساعات اطلاع‌یابی آنان در هفته رابطه معناداری وجود دارد؛
بین ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان و مجراهای اطلاعاتی مورد استفاده آنان جهت اطلاع‌یابی، رابطه معناداری وجود دارد.

روش پژوهش

این پژوهش از نوع کاربردی و روش آن پیمایشی-تحلیلی است و به شیوه همبستگی انجام شد. جامعه پژوهش را ۶۰ نفر از فارغ‌التحصیلان و دانشجویان سال آخر کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران تشکیل داد. در این پژوهش از دو پرسش‌نامه مجزا استفاده شد. پرسش‌نامه الگوی ۵ عاملی شخصیت (مک کرا و کاستا، ۱۹۹۲) که به وسیله آن

فائزه فرهودی

پژوهش حاضر با استفاده از آلفای کرونباخ بیش از ۰/۷۵ بود. برای هر یک از گویه‌های پرسش‌نامه، توسط طیف لیکرت، ۵ گزینه کاملاً مخالف، مخالف، بی تفاوت، کاملاً موافق و موافق در نظر گرفته شده است که ارزش‌های عددی آنها به ترتیب از ۱ تا ۵ است. جهت توصیف داده‌ها از شاخص‌های آماری میانگین و انحراف معیار و جهت تحلیل داده‌ها از آزمون تحلیل واریانس و تحلیل رگرسیون هم‌زمان در بررسی رابطه بین دو متغیر استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

جهت توصیف داده‌های پژوهش، از شاخص‌های میانگین و انحراف معیار استفاده شده است. جدول ۱، میانگین و انحراف معیار دانشجویان در مقیاس‌های ۵ گانه شخصیت را نشان می‌دهد.

ویژگی‌های شخصیتی افراد مورد بررسی قرار گرفت، و پرسش‌نامه‌ای که جهت تعیین چگونگی رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان مورد استفاده قرار گرفت که حاوی ۸ پرسش باز و بسته بود که میزان ساعات اطلاع‌یابی دانشجویان در هفته و مجاری دستیابی آنان به اطلاعات را مورد پرسش قرار داد. این پرسش‌نامه بلافاصله پس از تکمیل پرسش‌نامه شخصیت سنج مک کرا و کاستا به دانشجویان داده شد تا تکمیل کنند. پرسش‌نامه شخصیت سنج بر حسب رویکرد صفات در مطالعه شخصیت طراحی شده و فرم‌های مختلفی از آن توسط روان‌شناسان طراحی شده است.

معتبرترین آن در دو فرم کوتاه و بلند طراحی می‌شود که فرم بلند آن ۳۰۰ سؤالی و فرم کوتاه آن ۱۲۰ سؤالی است. در این پژوهش از فرم کوتاه آن استفاده شده است. این پرسش‌نامه در کشورهای مختلف جهان اجرا گردیده و روایی آن مورد تأیید روان‌شناسان است. پایایی عامل‌های این پرسش‌نامه در

جدول ۱. شاخص‌های آماری میانگین و انحراف معیار نمرات مقیاس‌های ۵ عاملی در دانشجویان

شاخص‌های آماری	تعداد	میانگین	انحراف معیار
مقیاس‌های ۵ عاملی			
عصبیت (روان نژند گرایی)	۶	۰/۱۱	۰/۲۵
برونگرایی	۱۹	۰/۳۳	۰/۲۱
انعطاف‌پذیری	۱۱	۰/۱۵	۰/۲۲
توافق‌پذیری (دلپذیری)	۱۵	۰/۱۸	۰/۲۹
با وجدان بودن	۹	۰/۱۳	۰/۳۵

است. توافق‌پذیری (۰/۱۸) و انعطاف‌پذیری (۰/۱۵) در اولویت‌های بعدی قرار می‌گیرند.

با توجه به نتایج جدول ۱، میانگین تعداد دانشجویان در بعد شخصیتی برون‌گرایی (۰/۳۳)، بیش از سایر ابعاد شخصیتی

جدول ۲. فراوانی دانشجویان در میزان ساعات اطلاع‌یابی در هفته

جمع کل افراد	با وجدان بودن		توافق پذیری		انعطاف پذیری		برونگرایی		عصبیت		مقیاس‌های ۵ عاملی
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۲۵	۴۴	۴	۴۰	۶	۳۶	۴	۴۷	۹	۳۳	۲	۱-۳
۱۵	۲۲	۲	۲۰	۳	۲۷	۳	۲۶	۵	۳۳	۲	۴-۷
۸	۲۲	۲	۱۳	۲	۹	۱	۱۰	۲	۱۶	۱	۸-۱۱
۸	۱۱	۱	۱۳	۲	۱۸	۲	۱۰	۲	۱۶	۱	۱۲-۱۵
۴	۰	۰	۱۳	۲	۹	۱	۵	۱	۰	۰	۱۶-۱۹
۶۰	۱۰۰	۹	۱۰۰	۱۵	۱۰۰	۱۱	۱۰۰	۱۹	۱۰۰	۶	کل

دانشجویان عصبی، کمتر در پی جست‌وجوی اطلاعات هستند (۲ نفر). نیز بیشتر دانشجویان مایل به جست‌وجوی اطلاعات، میزان ۱-۳ ساعت اطلاع‌یابی در هفته را ترجیح می‌دهند (۲۵ نفر) و کمترین دانشجویان، ۱۶-۱۹ ساعت اطلاع‌یابی در هفته انجام می‌دهند (۴ نفر).

با توجه به داده‌های جدول ۲، حدود نیمی از دانشجویان در هفته، ۱-۳ ساعت، اقدام به اطلاع‌یابی می‌کنند (۲۵ نفر). از این تعداد، دانشجویان برون‌گرا، بیشترین تعداد را به خود اختصاص می‌دهند (۹ نفر)، سپس دانشجویان توافق‌پذیر، به میزان ۱-۳ ساعت اطلاع‌یابی در هفته اقبال بیشتری دارند.

جدول ۳. فراوانی دانشجویان در استفاده از مجاری دستیابی به اطلاعات

جمع کل افراد	با وجدان بودن		توافق پذیری		انعطاف پذیری		برونگرایی		عصبیت		ویژگی‌های شخصیتی
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱۹	۳۵	۳	۳۰	۵	۲۸	۳	۴۹	۷	۲۲	۱	مجاری دستیابی به اطلاعات
۱۰	۱۰	۱	۲۴	۳	۲۸	۳	۱۲	۳	۰	۰	کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی
۷	۱۰	۱	۷	۱	۹	۱	۱۲	۳	۲۲	۱	همکاران و متخصصان
۹	۱۰	۱	۱۳	۲	۱۷	۲	۱۲	۳	۲۲	۱	اینترنت
۴	۰	۰	۱۳	۲	۹	۱	۵	۱	۰	۰	همایش‌های داخلی و خارجی
۱۱	۳۵	۳	۱۳	۲	۹	۱	۱۰	۲	۳۴	۳	انجمن‌های علمی تخصصی
۶۰	۱۰۰	۹	۱۰۰	۱۵	۱۰۰	۱۱	۱۰۰	۱۹	۱۰۰	۶	سایر منابع اطلاعاتی
											کل

دستیابی به اطلاعات را پاسخ ندادند و در سؤال باز به سایر منابع اطلاعاتی اشاره کرده‌اند. دانشجویان برون‌گرا بیش از سایر تیپ‌های شخصیتی و بیش از هر مجرای اطلاع‌یابی، از

نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد که ۴۹ نفر از ۶۰ نفر از مجاری مورد نظر در این پژوهش جهت دستیابی به اطلاعات استفاده کرده‌اند. ۱۱ نفر باقی مانده سؤال بسته مربوط به مجاری

فائزه فرهودی

اطلاعات استفاده کردند (۲ نفر). به طور کلی در همه تیپ‌های شخصیتی، استفاده از کتابخانه‌ها در رتبه اول (۲۴ نفر)، همکاران و متخصصان در رتبه دوم (۱۵ نفر)، استفاده از اینترنت (۹ نفر) و همایش‌های داخلی و خارجی (۸ نفر) به ترتیب در رتبه سوم و چهارم و انجمن‌های علمی تخصصی (۴ نفر) در رتبه پنجم جهت دستیابی به اطلاعات قرار دارند. جهت تشخیص رابطه بین عامل‌های رفتار اطلاع یابی و مقیاس‌های ۵ عاملی، از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد که نتایج در جدول ۴ آورده شده است.

کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع رسانی جهت دستیابی به اطلاعات استفاده کردند (۸ نفر). این دانشجویان در اولویت دوم، همکاران و متخصصان را انتخاب کردند و در این انتخاب، سایر تیپ‌های شخصیتی بعد از تیپ برون‌گرا قرار داشتند (۴ نفر). در استفاده از اینترنت به عنوان اولویت سوم و شرکت در همایش‌های داخلی و خارجی، افراد برون‌گرا نسبت به سایر تیپ‌های دیگر، رتبه اول را کسب کردند (۳ نفر). اما دانشجویان توافق پذیر بیش از سایر تیپ‌های شخصیتی، از انجمن‌های علمی تخصصی به عنوان مجرای دستیابی به

جدول ۴. تحلیل رگرسیون همزمان رفتار اطلاع یابی بر حسب مقیاس‌های ۵ عاملی

شاخص‌های آماری	ضریب همبستگی چند متغیره	ضریب تعیین	خطای معیار
متغیرها			
رفتار اطلاع یابی	٪۴۵	٪۲۰	۲/۳۷
مقیاس‌های ۵ عاملی			

از آزمون تحلیل واریانس استفاده می‌شود. با توجه به جدول ۵ که سطح معناداری را ۰/۰۲ نشان می‌دهد و این مقدار کمتر از ۰/۰۵ است، فرض صفر یعنی عدم وجود رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی و رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان، رد می‌شود و فرض یک که نشان از رابطه معنادار میان این دو متغیر است تأیید می‌شود.

با توجه به جدول ۴، اندازه ضریب تعیین نشان می‌دهد که با ورود تمامی متغیرهای ۵ عاملی (۲۰ درصد)، تغییرات رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان را می‌توان تبیین کرد. بدین معنی که مقیاس‌های ۵ عاملی بر رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان مؤثر است و میزان همبستگی این دو متغیر، ۴۵ درصد است. جهت مشخص شدن اینکه آیا این همبستگی تصادفی است یا واقعی،

جدول ۵. تحلیل واریانس برای رگرسیون همزمان رفتار اطلاع یابی دانشجویان بر حسب مقیاس‌های ۵ عاملی

منابع تغییرات	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	نسبت F	سطح معناداری آلفا
رگرسیون	۵۸۱/۷۴۱	۱	۵۸۱/۷۴۱	۱۷/۱۵۸	۰/۰۲
باقیمانده	۱۰۰۵/۶۵۲	۵۹	۲۷/۶۵۸		
کل	۱۵۸۷/۳۹۳	۶۰			

نتایج تحلیل واریانس برای رگرسیون همزمان رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان بر حسب مقیاس‌های ۵ عاملی بر اساس جدول ۵ معنادار است، لذا وجود رابطه معنادار بین دو متغیر پژوهش تأیید می‌شود، اما بایستی مشخص شود آیا هر ۵

مقیاس این آزمون دارای رابطه معنادار با رفتار اطلاع‌یابی است؟ لذا میزان همبستگی این دو متغیر بررسی شد که یافته‌های حاصل در جدول ۶ نشان داده شده است. همبستگی عامل‌های رفتار اطلاع‌یابی (ساعات اطلاع‌یابی در هفته و

مجاری دستیابی به اطلاعات) با مقیاس‌های ۵ عاملی، هر یک جداگانه بررسی شد و نتایج در جداول مجزا آمده است.

جدول ۶. ضرایب حاصل از تحلیل رگرسیون همزمان ساعات اطلاع‌یابی در هفته بر حسب مقیاس‌های ۵ عاملی

P	R	شاخص‌ها
		متغیرها
۰/۰۷۴	-۰/۰۰۳	ساعات اطلاع‌یابی - عصبیت
۰/۰۰۳	۰/۵۴۱	ساعات اطلاع‌یابی - برونگرایی
۰/۰۰۶	۰/۲۵۸	ساعات اطلاع‌یابی - انعطاف‌پذیری
۰/۰۰۳	۰/۲۷۵	ساعات اطلاع‌یابی - توافق‌پذیری
۰/۰۰۳	۰/۰۹۲	ساعات اطلاع‌یابی - با وجدان بودن

و ساعات اطلاع‌یابی ($r = 0/258$) و توافق‌پذیری و ساعات اطلاع‌یابی ($r = 0/275$) رابطه وجود دارد، اما معنادار نیست نیز رابطه معناداری بین با وجدان بودن و ساعات اطلاع‌یابی وجود ندارد ($r = 0/092$). یافته‌های حاصل از تحلیل رگرسیون همزمان استفاده از مجاری دستیابی به اطلاعات با مقیاس‌های ۵ عاملی، در جدول ۷ آمده است.

نتایج جدول ۶ نشان می‌دهد بین عصبیت و ساعات اطلاع‌یابی رابطه معنادار و منفی وجود دارد ($r = -0/003$). هر چه افراد عصبی‌تر باشند ساعات اطلاع‌یابی آنها در هفته کمتر است. بین برونگرایی و ساعات اطلاع‌یابی رابطه معنادار و مثبت وجود دارد ($r = 0/541$). هر چه افراد برونگراتر باشند ساعات اطلاع‌یابی آنها در هفته بیشتر است. بین انعطاف‌پذیری

جدول ۷. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون همزمان استفاده از مجاری دستیابی به اطلاعات بر حسب مقیاس‌های ۵ عاملی

p	r	شاخص‌ها
		متغیرها
۰/۰۵۳	-۰/۰۰۱	استفاده از مجاری دستیابی به اطلاعات - عصبیت
۰/۰۰۲	۰/۴۸۳	استفاده از مجاری دستیابی به اطلاعات - برونگرایی
۰/۰۰۳	۰/۲۱۸	استفاده از مجاری دستیابی به اطلاعات - انعطاف‌پذیری
۰/۰۰۲	۰/۲۴۷	استفاده از مجاری دستیابی به اطلاعات - توافق‌پذیری
۰/۰۱	۰/۰۵۱	استفاده از مجاری دستیابی به اطلاعات - با وجدان بودن

از آن است که بین استفاده از مجاری دستیابی به اطلاعات و برونگرایی رابطه معنادار و مثبت وجود دارد ($r = 0/483$). بدین معنا که هر چه میزان برونگرایی در افراد بیشتر باشد میزان استفاده آنها از مجاری دستیابی به اطلاعات بیشتر است. بین انعطاف‌پذیری و استفاده از مجاری دستیابی به اطلاعات

نتایج حاصل از یافته‌ها در جدول ۷ نشان می‌دهد که بین استفاده از مجاری دستیابی به اطلاعات و عصبیت رابطه معنادار و منفی وجود دارد ($r = -0/001$). این بدان معناست که هر چه میزان عصبیت در افراد بیشتر باشد، میزان استفاده آنها از مجاری دستیابی به اطلاعات کمتر است. همچنین نتایج حاکی

مجموعه ویژگی عصیت هستند) بر قضاوت ربط تأثیر معنادار و معکوس دارند ($r = -0/32$). طبق نتایج به دست آمده در پژوهش حاضر رابطه معناداری بین با وجدان بودن و ساعات اطلاع یابی وجود ندارد ($r = 0/092$). در پژوهش فرهودی (۱۳۹۲) نیز این نتایج حاصل شد که بین قضاوت ربط و با وجدان بودن ($r = 0/078$) و عصیت ($r = -0/002$)، رابطه معناداری وجود ندارد. همچنین مشخص شد که برون‌گرایی با قضاوت ربط دارای رابطه معنادار و مثبت است ($r = 0/441$)، بدین معنی که افراد با ویژگی برون‌گرایی، میزان مدارک مرتبطی که اعلام کردند، بیشتر بود. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که دانشجویان برون‌گرا بیش از سایر تیپ‌های شخصیتی دیگر و بیش از هر مجرای اطلاع‌یابی دیگری، از کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع رسانی جهت دستیابی به اطلاعات استفاده می‌کنند (۸ نفر). بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر در همه تیپ‌های شخصیتی، استفاده از کتابخانه‌ها در رتبه اول (۲۴ نفر)، همکاران و متخصصان در رتبه دوم (۱۵ نفر)، اینترنت (۹ نفر) و همایش‌های داخلی و خارجی (۸ نفر) به ترتیب در رتبه سوم و چهارم و انجمن‌های علمی تخصصی (۴ نفر) در رتبه پنجم جهت دستیابی به اطلاعات قرار می‌گیرد. طهماسبی (۱۳۸۳) نیز در پایان‌نامه خود به این نتیجه رسید که افراد در دستیابی به اطلاعات مورد نیاز، در اولویت اول کتابخانه‌ها را مؤثر می‌دانند (۶۸/۱ درصد افراد این تأثیر را خیلی زیاد اعلام کردند) و جهت دسترسی به اطلاعات از کتابداران بهره می‌گیرند. با توجه به نتایج این پژوهش پیشنهاد می‌شود که مسئولان کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع رسانی به تجهیز این مراکز بیش از پیش اهتمام گمارند تا زمینه مناسب‌تری جهت دستیابی به اطلاعات فراهم شود و نیز در پژوهشی علل عدم انتخاب انجمن‌های علمی تخصصی در دستیابی به اطلاعات بررسی شود و برای رفع این مشکل راه‌حلهایی ارائه شود.

منابع

اشکنی پور، ن. (۱۳۸۱) تغییر و تبدیل رفتار اطلاع‌یابی در جامعه استفاده‌کنندگان اطلاعات. *اطلاع‌رسانی*، ۱۳ (۳ و ۴)، ۳-۶.

($r = 0/218$) و نیز بین توافق‌پذیری و استفاده از مجاری دستیابی به اطلاعات ($r = 0/247$) رابطه وجود دارد، اما معنادار نیست. با توجه به نتایج جدول ۵، هیچ رابطه معناداری بین با وجدان بودن و میزان استفاده از مجاری دستیابی به اطلاعات وجود ندارد ($r = 0/051$).

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش مبین این واقعیت است که بین ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی و رفتار اطلاع‌یابی آنها رابطه وجود دارد. پیسلی (۱۹۶۸) هم در پژوهش خود ویژگی‌های فردی کاربران را در شکل‌گیری نیازهای اطلاعاتی آنان مؤثر دانست و پالم (۱۹۹۱) هم شخصیت بیوشیمی‌دان‌ها و ساختار سازمانی محل کارشان را در رفتار اطلاع‌یابی آنها تأثیرگذار ارزیابی کرد. نوشین فرد (۱۳۸۴) نیز بر نتایج پژوهش حاضر صحنه گذاشته است. وی به این نتیجه رسید که از بین دو دسته عوامل محیطی و عوامل فردی، درصد تأثیرگذاری عوامل فردی بر رفتار اطلاع‌یابی بیش از عوامل محیطی است. پژوهشی که بیش از سایر پژوهش‌ها در راستای پژوهش حاضر بود. پژوهش هینستروم (۲۰۰۵) که به این نتیجه رسید بین شخصیت و رفتار اطلاع‌یابی کاربران رابطه وجود دارد، اما میزان این ارتباط را بررسی نکرد. پژوهش حاضر اولین پژوهشی است که میزان و درصد همبستگی ابعاد پنج‌گانه شخصیت افراد را بر رفتار اطلاع‌یابی آنها مورد بررسی قرار می‌دهد. نتایج پژوهش حاضر حاکی از آن است که دانشجویان با ویژگی برون‌گرایی، بیش از دیگران وقت خود را در هفته به جست‌وجوی اطلاعات مورد نیاز اختصاص می‌دهند (۹ نفر) و دانشجویان عصبی، کمتر در پی جست‌وجوی اطلاعات هستند (۲ نفر). نتایج حاکی از آن است که هر چه افراد عصبی‌تر باشند میزان ساعات اطلاع‌یابی آنها در هفته کمتر می‌شود ($r = -0/003$)، اما بالعکس هر چه افراد برون‌گراتر باشند، ساعات اطلاع‌یابی آنها در هفته بیشتر می‌شود ($r = 0/0541$). فرهودی (۱۳۸۸) در پژوهش خود دریافت که دو حالت روانی افسردگی و اضطراب (که زیر

- مدیریت دولتی، (۱)، ۱۰۵-۱۲۲.
- نوروزی چاکلی، ع. ر. (۱۳۸۵). عوامل اصلی و مؤثر در رفتار جستجوگران اطلاعات. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۹ (۱)، ۱۴۴-۱۷۵.
- نوشین فرد، ف. (۱۳۸۴). بررسی عوامل مرتبط با رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیات علمی. *فصلنامه کتاب*، ۳.
- نویدی، ف. (۱۳۸۶). اطلاع‌یابی و بررسی رفتار اطلاع‌یابی در محیط‌های جدید جستجو. *نما (مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران)*، ۷ (۱).
- یمین فیروز، م. (۱۳۸۲). رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیات علمی دانشگاه فردوسی مشهد از اینترنت. پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.
- Case, Donald O (2002). *A Survey of Research on Information Seeking, Needs and Behavior*. New York: Academic Press, Incorporated. [Online]. Available at: <http://search.barnesandnoble.com/booksearch> (accessed Jan1, 2013).
- Heinstrom, J. (2005). The influence of personality and study approach on students' information-seeking behavior. *Journal of Documentation*, 61(2), 228-247.
- Krikelas, J. (1983). Information seeking behavior: patterns and concepts. *Drexel Library quarterly*, 19, 5-20.
- Murphy, Kelvin, R.; shofer, D. (2001). *psychological testing: principle and application*. 2nd edition
- Osif, B. (2005). personality and the workplace: difficult employee. *Libr manag*, 19(4), 212-217.
- Plamer, J. (1991). scientists and information I: using cluster analysis to identify information style. *Journal of documentation*, 47(3), 254-275
- Summers. E.; Matheson, j.; Corny, R. (1983). The Effect of Personal, Professional and Psychological Attributes and Information Seeking Behavior on the Use Information Sources by Educators. *JASIS: Journal of the American Society for Information Science*, 34(1).
- Wilson, T. D(2004). Human information behavior. *Journal of Informing Science*, 3(2), 49-56.
- دیانی، م. ح. (۱۳۷۷). جایگاه منابع اطلاعاتی در فرایند یادگیری دانشجویان دانشگاه فردوسی. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۸ (۴)، ۵۷-۷۸.
- دیلمقانی، م. (۱۳۷۵). بررسی رفتار اطلاع‌یابی و اعضای هیات علمی رشته مهندسی مکانیک در کسب اطلاعات تخصصی در پنج دانشگاه شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.
- شعاع کاظمی، م. ا؛ مؤمنی، م. (۱۳۸۸). رابطه هوش هیجانی و ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان دختر رشته‌های تربیت بدنی و علوم تربیتی. *روانشناسی و دین*، ۲ (۴)، ۱۰۱-۱۱۷.
- صفری‌راد، ف. (۱۳۷۹). بررسی نیازهای اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شیراز و نقش کتابخانه‌ها در تأمین این نیازها. پایان نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه شیراز، شیراز.
- طلاچی، ه. (۱۳۷۵). نیازهای اطلاعاتی متخصصان حوزه علوم پزشکی در ایران و جهان. *فصلنامه کتاب*، ۷ (۴)، ۴۳-۵۸.
- طهماسبی، ص. (۱۳۸۳). بررسی رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیات علمی و دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه‌های شهر ساری. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۵۲ و ۵۳، ۷۳-۸۴.
- فروودی، ف. (۱۳۸۸). بررسی تأثیر حالات روانی کاربران بر میزان تشخیص ربط مدارک بازیابی شده هنگام جستجو. *فصلنامه پردازش و مدیریت اطلاعات*، ۲۴ (۴)، ۵۳-۶۷.
- فروودی، ف. (۱۳۹۲). تأثیر ویژگی‌های شخصیتی کاربران بر قضاوت ربط. *فصلنامه پردازش و مدیریت اطلاعات*، ۲۹ (۲)، ۳۱۷-۳۳۱.
- گنجی، ش. (۱۳۸۷). بررسی نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی اعضا هیات علمی دانشگاه رازی کرمانشاه. *فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۴ (۱۲).
- مکی‌زاده تفتی، ب. ف. (۱۳۷۵). بررسی نیازهای اطلاعاتی استادان تحقیق دانشگاه شیراز. پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری، دانشگاه شیراز، شیراز.
- نکویی مقدم، م. (۱۳۸۷). بررسی رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی کارکنان و تعارض سازمانی (بین فردی) در سازمان‌های دولتی.